

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY IV.

BARCELONA 31 DE JULIOL DE 1881

NÚM. 33.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA LS ASSOCIATS.—Pera ls no socis: 2⁴50 pessetas al any.—Número sol 25 cénts.
—Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuenen dirigirse totes las comunicacions y en las llibreries de Verdaguer, Teixidó y Parera, y Felip.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES DE JULIOL.

D. Joseph Vilalta.
 » Esteve Torent.
 » Alfons Artís.
 » Antoni Pigrau.

DELEGATS.

Excm. Sr. D. Jeroni Rius y Salvá, á Palma de Mallorca.
 D. Joseph Altisen y Feliu, á Anglesola.
 » Joàn Gandullo Luque, á Manila.
 » Eustassi Oñós, á Sevilla.
 » Manel Reñaga y Saenz de Bussio, á Vitoria (Alava).
 Iltre. Sr. D. Pere Vidal, á Perpinyá.
 D. Francisco Comerma y Bachs, á S. Joan d' Horta.
 » Pere Baró, á S. Juliá de Lòria (Andorra).

CONFERENCIAS

SOBRE LA MARINA DE CATALUNYA EN L' ETAT MITJANA.

Dividit en dos seccions tractá aquest tema lo soci D. Lluis Maria Solér y Puig los dias 11 de Febrer y 22 d' Abril prop passats.

En lo primer s' ocupá de la marina mercant de Catalunya y fixantne llur orígen en las relacions de nostra terra ab las repúblicas nort-italianas continuá esmentant lo progressiu increment que després alcansá, de manera que ben prompte's convertí en avansada rival d' aquellas nacions. En efecte l' abundor d' arsenals, astillers y dressanas; los nombrosos y concorreguts ports tant naturals com artificials que brodaban nostras costas; las ilotjas de Comers y Cossos mercantils collegiats ab plenitud de jurisdicció en certs negocis y ab llurs consuls delegats en los ultraports, *trans*

marini; donaren tal increment é importància á nostra marína comercial que ben prompte Catalunya fou la principal senyora del mar Mediterrá y la potència que mes productiu y extens tráfechi sostenia ab los pobles d' Italia, França, Grecia, Turquía, Tunis, y altres mercats ultramarins. Tots aquests punts tractá lo conferenciant ab competent erudició, basada en los testimonis ministrats per escriptors antichs y moderns, tant nacionals com estranjers.

Ab major copia de datos y citas passá après á ocuparse de la denominació y grandaria dels antichs estols de Catalunya, principalment dels usats per lo comers marítim, y després d'establir comparacions y diferències entre las distíntas épocas, espresant lo caratterístich tecnicisme naval d' aquells temps, tractá del cost de las embarcaciones, de sa cabuda y grandaria, del régime sever que s' observava en virtut de las Ordenansas promulgadas ab carácter obligatori y de las disposicions que regian pera l' anclatje en ports y platjas, establertas en 1258 per los *cónsuls* de Barcelona.

Inmediatament tractá del concorregut port d' aquesta ciutat, narrantne sa interessant historia, al igual que la de las *Dressanas*, astillers y altres establiments de construcció naval enclosos dintre Barcelona, no menys que de las moltas naus qu' anualment sortian dels mateixos pera sostindrer la supremacia de nostre poder marítim.

D' aytal avansament participaren las arts é industrias esclusivas de nostra terra y per aixó com era facilíssim lo transport pera sa exportació, solicitada en innumerables mercats, los comerciants necessitaren unirse en corporació ó *Consulat de mar* en Barcelona, y d' aquí 's derivá l' existencia de moltissims altres actes y transaccions qu' accompanyan al comers. Lo Consulat de Barcelona, afirmá 'l Sr. Soler, es lo primer d' Espanya, al menys baix caracter censuetudinari, puix lo de Valencia fou oficialment aprobat per D. Pere III en 1283 mentres que 'l de Barcelona no va serho fins en 1347, regnant Pere IV; mes es digne d' advertirse que 'l de nostra ciutat ja existia en 1116 tota vegada que 'ls mercaders ja estaban reunits en colegi. Respecte 'ls de Bilbao, Burgos, Madrid, Sevilla y altres son molt mes posteriors al nostre. Sobre aquesta prioritat del cos mercantil barceloní s' estengué 'l Sr. Soler en críticas y atinadas observacions, y seguí ademés deta-

llant sa important historia que produví monuments tant notables com l' inmortal «Códich de las Costums marítimas» conegut comunament per *Consulat de mar*.

D' aquesta compilació jurídica feu un detallat y minuciós estudi baix los punts de vista històrich, crítich y legal, exposantne la materia dels 14 títols en que classificá Capmany los 252 capítols, sens correlació, de que constaba, donant nota de sas traduccions é impresions en l' estranger y fent constar que fou directe successor de las famosas *leges rodhia* y aventatjat antecessor dels *Roolls d' Oleron*, de las *Ordenansas de Wisbuy* y d' altres Códichs mercantils de l' etat mitjana, que regian ab caracter provincial ó general. Per aixó es que moltas compilacions mercantils modernas estan basadas sobre nostra llei legislació marítima representada en l'antedit códich y en las disposicions supletorias espargidas en los Usatjes (l' *Omnes quippe naves y l' Recognoverunt proceres*) en lo Códich de las costums de Tortosa, no menys qu' en las proteccionistas disposicions y ordenansas de D. Jaume I, Pere III y Pere IV.

Tant complert estudi fou coronat ab los aplaudiments del auditori que, catalá abans que tot, esmentá 'l dolorós contrast que presentan la protegida marina antiga y la precaria situació de la moderna.

VISITA Á LA COLECCIÓ NUMISMÁTICA

DE D. ARTUR PEDRALS,
efectuada lo dia 24 d' Abril de 1881.

A las 3 de la tarde del esmentat dia se reuniren en lo local de l' Associació, los socis senyors Renter, Barallat (H), Bruny y Cardona, al objecte de visitar la colecció numismática que posseheix nostre digne consoci y vocal de la Junta Directiva D. Artur Pedrals.

Rebut per dit senyor ab sa acostumada galantería, passaren á contemplar en son estudi alguns cuadros fets al encáustich, del segle XVI; varias acuarelas y fotografías simétricament colocadas com fent rotllo á un antiquíssim mirall ovalat circuit de faixas grogas ab rosetons blaus-mates y vermells.

Examinaren la colecció numismática continguda en una caixa que pertenesqué al ex-coleccionista D. Jaume de Puiguriguer

y qual colecció posseheix avuy lo banquer D. Manel Vidal Quadras.

Prompte pogueren admirar los visitants la importancia històrica de moltitut de monedas y riquíssims exemplars que ab caixonets iguals, y ab ordre complert, anavan passant de mà en mà, comentant y estudiant entre los més ben conservats exemplars, per sa importància y per ser escassíssims:

En la serie de monedas de Barcelona: la malla de plata acunyada á Barcelona per Carlo Magno; lo morobatí d' or d' En Berenguer Ramon I, imitació de las monedas àrabs de Málaga, trovat al derruir las històricas torres del Call; lo croat de Pere II (III d' Aragò); los croats de Enrich IV de Castella y Pere, condestable de Portugal, junt ab las monedas d' or de Renát d' Anjou, pretendents los tres á la corona d' Aragó en la època de Joan II; la pessa obsidinal ó de necessitat acunyada en Barcelona en 1652 á nom de Lluis XIV, de valor 10 rals; la raríssima de XX rals, acunyada ó mes be ressellada lo mateix any y moltas altres difícils de enumerar.

De la colecció de monedas acunyadas per los Comtes de Barcelona, abans d' En Alfons I, ó sia abans de l' unió ab Aragó, mereixen especial menició una trentena de monedas, encar inéditas y moltas d' elles úniques, acunyadas á Girona; las acunyadas en AVSONA ó Vich en nombre de set; la de Guerau II de Roselló, també inédita; las dels Comtes d' Urgell Armengol VIII, Guerau y Pons de Cabrera, Armengol X y Pere d' Aragó; la d' En Huch VII d' Ampurias y d' En Bernat de Besalú.

Entre la diversitat de monedas de la colecció del Sr. Pedrals, hi figuran ab respectable cantitat las catalanas, puix conta ab exemplars acunyats á Agramunt, Ampurias, Arbeca, Argentona, Banyolas, Bagá, Bellpuig, Besalú, Caldas de Montbuy, Cervera, La Bisbal, Figueras, Gerona, (de plata y coure desde Joan II fins á Lluis XIII); Granollers, Igualada, Lleyda, Manresa, Mataró, Oliana, Olot, Perpinyá, (desde Fernando d' Antequera fins á Lluis XIV), de Puigcerdá, Reus, Sanahuja, Solsona, Tarragona, Tarrasa, Tárrega, Tortosa; Vich desde Fernando lo Catòlic fins á Lluis XIV, de Vilafranca del Panadés y Urgell en llautó y coure, contant també ab 68 monedas de abans de la unió de Castella y Ara-

gó, algunas tan conservadás, que no deixan comprender que poguessen haver circulat.

En las séries de Aragó, Castella, Valencia, Mallorca y Navarra, com també en las antigas monedas ibéricas y en las hispano-romanas, conta així meteix ab gran número de raresas y monedas inéditas que fora llarch esplicá.

No cal exposar la importància del referit monetari pera lo coneixement de nostra historia general y particularment pera la catalana: ho demostran clarament las anteriors apuntacions y lo dir que la suma total forma lo respectabilíssim conjunt de 4.000 monedas espanyolas; y que entre aquestas, s' hi contan las 537 catalanas.

Lo Sr. Pedrals los ensenyá després alguns llibres, entre ells una *Historia de Cervera* fins á l' any 1723 escrita per D. Joseph Corts, regidor de la dita ciutat y dedicada al rey Fernando VI; una curiosíssima collecció de la *Gaceta de Barcelona*, que tracta del siti que tingué en 1706, y un aplech de romansos tractant de la mateixa època.

També pogueren fullejar la *Historia de la Monarquia Espanola* del any 1815 per D. Francisco Masdeu; una curiosíssima *Recopilació de las batallas campals* impresa á Murcia en l' any 1486; la primera edició dels *Usatjes de Catalunya* anterior al any 1483, junt ab un *Catálech dels Concellers de Barcelona*, manuscrit. Dos crónicas de Enrich IV per cert molt importants, del any 1622 cual obra es inédita; un notabilíssim *Episcopologi de Tarragona* escrit per lo canonge Blanch, essent aquesta obra també inédita.

No eran solsament los llibres antichs lo que debia sorprendre als visitants. Examinaren també detingudament un voluminós tomo que contenia autógrafos y manuscrits de Lope de Vega Carpio, Joan de Mariana, Bartomeu y Luperci Leonardo de Argensola, dels Reys Catòlichs D. Fernando y D.ª Isabel, de Felip I, de Felip II, del arxiduch Carles, de Alfons V y Joana la Loca, tots molt notables.

La llista de las medallas de proclamacions dels reys d' Espanya, que proporcioná lo Sr. Pedrals, no va aquí indicada per esser bastant extensa; bastará dir que conta ab proclamacions de Felip III de Granada; de Lluis I de Barcelona, Granada y Sevilla; de

Fernando VI de Barcelona, Ecija, Girona, Granada, Guatemala, Madrid, Puerto-Rico, Puerto de Santa Maria, San Lúcar, San Roque, Sevilla y Zaragoza; essent tantas en número que passan de 200.

Existeix lo correspondent catálech ahont consta lo metall d' elles pera qui vulga examinarlas y conéixerlas més detalladament en sa molta importància.

Entre los altres objectes que tingueren lo plaher de poguer inspeccionar, no 's pot deixar de mentar un Christ d' aram ab esmalt blau, que sembla bisantí. Un tros de roca d' amatista ó violada, es també molt notable per ser raríssim un exemplar de tant grans dimensions. També vegeren alguns camafeus Romans y altres d' Ampurias, un dels quals está grabat ab baix relleu sobre un rubí toscament llapideijat, sent molt pochs los camafeus que 's troban sobre tant preuhada pedra.

Lo Sr. Pedrals mostrá per sí alguns segells de cera notables, y particularment un del any 1253 de un relleu poch comú, que pertenyia á un bisbe.

Sortíren del tot satisfets de tant aproveitada visita á las vuyt del vespre, despedintse del Sr. Pedrals que tant amable y complacent se mostrá envers sos companys d' Associació.

VISITA A LAS COLECCIONS CIENTÍFICAS DE D. JOAN CARDONA, LO DIA II DE JUNY DE 1881.

Hi assistiren los socis Srs. Casades (Pelegrí) Masriera (Artur) y Sala (Joseph.) Los visitants foren rebuts molt cordialment per lo Sr. Cardona, qui 'ls mostrá ab detenció lo mes important de sas coleccions adquiridas en un temps relativament brevíssim atesa la importància en quantitat y calitat que 's nota en ellas.

Després de posar de manifest lo Sr. Cardona varis exemplars notables de numismática, orfevrería y sigilografía; de mostrar sas especiales coleccions de grabats y litografía nacionals y estrangeras (potser las mes complertas que s' han format á Barcelona) y lo crescut aplech de goigs y segells antichs y moderns; examinaren los visitants los exemplars de conxiología y fòssils, objecte de la visita.

Notaren una petita colecció de moluscos, que 's compon de uns 125 géneros y está representada per 600 espècies colocadas en cap-

setas de cartulina blanca ab la seva corresponent classificació segons los autors mes moderns; ahont hi há espressada la seva localitat. No deixa de haberhi alguns exemplars bastan notables, essent alguns de sos géneros molt ben representats; podent citarse entre ells los Murex, Volutos, Olivas, Casis, Conus, Cypraea, Bulimus, etc., etc.; sobre tot hi há una magnífica Rostellaria curvirostris y algunos exemplars grans molt curiosos. Las Bivalvas hi tenen sa representació, citant en particular las Tellinas, Venus, Tapes, Pecten, Unio, etc., etc.

Lo género Helix hi figura ab lo Imperator, Gualteriana, Sagemon, Picta, Bulla, Bética, etc., etc., fins á unas 70 especies.

Los fòssils están molt poch representats pero ni há alguns de bastant rares.

A las dotze del mitj dia, los visitants se retiraren sumament satisfets de la visita estimant ensembs que la amable galantería del Sr. Cardona, lo llovable zel y afició que aquest senyor demostra pera la conservació de objectes tant interessants pera la ciencia.

EXCURSIÓ Á SANT PERE DE VILAMAJOR

LO DIA 26 DE JUNY DE 1881.

Concorregueren á dita excursió los Srs. Barberí, Miracle, Vergés, Casades (P.) y Coll y Brugada.

Recorregut lo trajecte desde aquesta ciutat á Llinás y arrivats á dit poble se dirigiren á visitar lo grandiós casal que fou de la casa d'Ayerbe, que s'alsa ab magestuós aspecte demunt d'una petita eminencia desde la que domina las casas del poble que á sos peus s'extenen.

Temps enrera ja fou visitat per nostra Associació, y com alas horas, se dolgueren nostres consòcis del trist descuyt ab que 's té aquell bon exemplar de las casas pairals de la noblesa del sigle XVI; y feren vots pera que no desaparega, com es molt de temer.

Seguidament visitáren l'iglesia situada al peu de la carretera y en direcció oposada al dit casal. Poch té ella que cridi l'esment del arriposta. Reformada en lo sigle passat, la construcció de la volta indica una major antiguitat.

Lo Rnt. Sr. Rector rebé ab molta complacencia als excursionistas, mostrantlos hi una hermosa lápida del 1304, la qual fou trovada per dit senyor, que la conserva ab especial cuidado. Té un pam y mitj d'alt per 2 de llarch, y ab bells caràcters gòticshs s'hi llegeix una pia fundació establerta per un tal Grau de Bosch del Mas Aulet de Llinás.

A més se conservan dos bonas creus de terme, una a prop de l' iglesia, feta en 1574 y l' altre á mitx quart del poble, situada entre unas oliveras, obra del xv, conejuda per Creu d' En Llobera.

Res mes vegéren nostres consòcis en lo poble de Llinás. Tot seguit féren via envers Vilanova de Vilamajor, passant primer per la vora de la riera, entre las frescas arbredas, y seguint després lo camí entre boscos de pins y alzinas y camps ben conreats. Al cap d' una hora arriváren al poble dit suara, conejut també per Sant Anton.

L' excursionista pot passar de llarch per aquet poble, puix res hi há que puga satisfer sas aficions arqueològicas y artísticas. La petita iglesia, baix l' advocació de Sant Anton, es una insignificant obra del sigle passat.

Lo Rnt. Sr. Rector, bé prou mostrá als excursionistas tot lo que cregué podría ser de son agrado, regirant las golfas de l' iglesia ab un afany servicial digne d' agrahiment, mes l' únic que vegeren notable fou tres bacinas ó safatas pera las captas, de coure, obra del sigle XVII, bastant comunas y uns missals de dit sigle, molt ben impresos á Venecia.

Després d' haber dinat en l' hostal, malgrat lo sol abrusador que quèya, 's dirigíren envers l' ermita anomenada en l' encontrada de *Sant Lley* ó sia de Sant Liceri.

Aquesta 's trova situada entre lo dit poble de Vilanova y lo de Vilamajor, conejut en la comarca per *la Forsa*, á mitj quart respectivament de dits pobles. Petita es l' ermita, núa de tot adorno, mes no per aixó es menys digna d' esser visitada. En lo sol del replà ó era que dona ingrés á la capella, hi há una lauda sepulcral d' aquet sigle en la que s' hi llegeix que allí jau lo Iltre. D. Ramon Sans, Canonge Doctoral d' aquesta Santa Iglesia Catedral y Paborde de dita capella, que morí l' any 1822. Damunt lo portal de l' ermita hi há un gran escut d' armas d' algun Prelat, ab la fetxa de 1588. L' interior no pot ser mes senzill y de carácter mes primitiu, puix que la volta lleugerament apuntada, descansa sobre 'ls murs, sense que ni la mes insignificant repisa ó bordó indiqui la divisoria entre la paret y la volta. Malgrat l' emblanquinat que ho cubreix tot, se pot veure, per un tros escrostonat, que forman la construcció uns petits sillars de dura pedra. Si no fós per un bonich sepulcre del any 1345 ab bona llegenda gòtica y adornat d' escudets d' armas que 's trova entrant á ma dreta, y que segons sembla es del fundador de l' ermita, res cridaria l' atenció en dit sant lloc. Los retaules y alguns quadros que penjan de la paret poch tenen de recomenables artísticament considerats.

Hi há la costum, de temps inmemorial y per fundació piadosa, que lo dia 13 d' Agost de tots los anys se reparteixen entre los faels que han concorregut al ofici de difunts que se celebra en dit dia,

unas cocas, qual farina s' extréu del blat que 's planta en las terras de la Pabordia. La festa anyal té lloch lo dia 27 de dit mes.

L' ermitana, que cuida de la capella de *Sant Lley*, ensenyá amablement uns bons missals del xvii, propietat de l' ermita.

Tot seguit féren via envers lo rónech y pintoresch poble de Sant Pere de Vilamajor, objecte de l' excursió.

Aquest es pintoresch en estrem. Situat á dalt d' un marge del torrent que murmurant pausadament s' escorra á sos peus, per penetrarhi es precis passar per un antich y rustich pont de pedra ennegrida que uneix los márges del ja dit torrent.

Pujant l' escalonada costa que porta á l' iglesia, á mes de gosarse del paisatje, las vellas casas de portals rodons y teuladas á dues vessants, y lo rónech campanar, donan al conjunt un aspecte molt pintoresch. Devant de l' iglesia hi ha un curt nombre de ninxos y al costat esquer del reixat que dona ingrés al pati-cementir hi ha una vella creu de pedra ab un escut y una molt borrada inscripció. A ma dreta s' alsa lo campanar, y si be la calitat de la pedra y lo emblanquinat li privan en cert modo lo carácter de velluria, no obstant, aquesta s' endevina desseguida. Sa forma es quadrada y respira fermesa: presenta dos ordres de finestrals de fortíssims archs cintrats, sostinguis alguns per columnas aparelladas, ab impostas bárbarament travalladas. A mes la ratlla, que á modo de cenefa, divideix los dos pisos, es formada per uns arqueis semicirculars y un senzill adorno format de puntas de serra que corra demunt de dits arquets, rematant per fi en una serie de marlets. Lo conjunt es altament típic y primitiu. Mes puja de punt aquest carácter, penetrant en son interior per arrivar fins al lloch de las campanas. Los trams de l' escala, ab baixos portals, las finestretas com á sageteras, los ennegrits sillars son d' un gran efecte. La vista que desde allí se desplega es ensisadora, dantli molt color lo superb Montseny que tot ho domina.

L' iglesia ha sofert modificacions lamentables. En primer lloch sa fatxada es moderna, mes l' avalora una petita lapideta, á son costat dret y ben colocada. En rústichs caracters romanichs, diu: «+ *Hic jacet Orila Presbiter, vixit XC ans obiit Era DCCCCX.*»

L' interior de l' iglesia 's trova completament emblanquinat, desruhínt per consegüent lo bon efecte de sas líneas ojivals. Mes lo que fa digne d' esser visitat lo temple es son preciós retaule del altar major; una d' aquellas obras pictòricas del XV en que l' artista y l' arqueólech tenen molt que admirar y apendre.

Afortunadament s' ha pogut, fins ara, salvar de la destrucció projectada tan bella obra, puix se volia substituirla per un d' aquets altars en que l' art hi es tan escàs com abundant la fusta.

Ab acert se trova alsat cosa d' un metro, lo dit retaule, del pla terreno per un basament de fusta imitant màrbre de color y de bastant bon gust, evitant aixis que mans profanas é ignorants s'

entretingan, com per desgracia succeheix, destruhint obras d' aquesta naturalesa. Per altre part uns esgrahons y un sagrari, de poch gust, colocats devant del retaule, mercés al dit alsament, si bé no consonan ab l' obra, privan molt poca cosa sa visualitat.

Aquet se trova colocat, com s' ha dit, en lo presbiteri tapant la parei del ábside, en tota sa extensió. La part principal la constituheixen quatre grans quadros ab passos de la vida de Sant Pere, als que forman, podriam dir, sos marchs laterals altres tans quadrets ab un dels Profetas de l' Antiga Iley en quiscun d' ells. En mitx d' aquesta part del retaule hi ha l' estàtua corpórea del Príncep dels Apòstols, sentat y revestit ab los ornamenis del Pontificat y xoplugat per un ayrós dossier qual enlayrat floró terminal besa los archs, en forma estrellada, de la volta absidal. Dels dits quadros s' hi corresponen altres de més petitas proporcions que representan passos de la Passió de J. C. en que hi figurá Sant Pere, servintloshi aixís mateix de march altres quadrets ab quatre prelats en quiscun d' ells. A cada costat forman las portas laterals dos quadros ab dos apòstols. Per detràs del cós afegit devant del retaule, ab lo poch espay que hi queda, se poden veure, seguint tota l' extensió del basament altres curiosíssims quadrets ab diferents assumptos, y en lo centro crida l' atenció una preciosa llegenda catalana escrita en bons caràcters gòtics. Contribueixen a aumentar la riquesa de l' obra los calats minuciosos que festonejan los costats del retaule y las junturas dels quadros.

En la sagristía 's conserva un fragment d' un altre retaule, que per desgracia fou malmés, y per ell se compren la pérdua que l' art ha sufert ab tan desacertada destrucció. Forman dit fragment quatre Sants, ó sian Santa Llucia, Sant Marsal, Sant Sebastiá y Santa Magdalena, admirablement executats, perfectament colorits, estudiats ab artística conciencia; y obra per altre part de gran valua pera l' estudi de l' indumentaria religiosa y civil dels sigles mitjos.

Lo complacent y amable Rvnt. Sr. Rector mostrá a nostres consòcis las pocas joyas que quedan en l' iglesia. Son aquellas una creu d' argent, sigle XVII, y lo peu d' un *Lignum Crucis*, d' igual metall, de bon estil gòtic, tal vegada del XV.

Per rahó de la premura del temps, y per altre part per ocupacions precisas del Sr. Rector, no fou possible visitar l' arxiu parroquial, rich en documents que 's remontan al sigle XII, y abundants los de sigles posteriors, per rahó d' haver existit, segons manifestá dit Senyor, una Notaria a Vilamajor.

Complascuts de tal visita, emprengueren nostres consòcis lo retorn envers Llinás, ahont pujaren al tren que 'ls portá a Barcelona arrivanhi a tres quarts de vuyt.

Tragueren dibuixos los Srs. Vergés y Coll y recullí goigs lo Sr. Miracle.

ESCURSIÓ Á CALDETAS

LO DÍA 5 DE JULIOL DE 1881.

Concorregueren á aquesta excursió los socis Srs. Barberí, Coll, Vergés, Auléstia, Balaguer (Jaume) y Doncel (C. A.) En lo poble de Caldas d' Estrach, vulgarment Caldetas, foren cordialment rebuts per nostre soci delegat lo diligent historiógraf y entusiasta catalanista Sr. Salarich, metje de dita població, qui 'ls accompanyá desseguit al turó que s' alsa al N. E. de la vila y al cim del qual hi ha la Torre nomenada dels *Encantats*, punt ahont devian ferse las excavacions que eran primordial objecte de l' excursió. Arribats allí se procedí acte seguit (y prévia la vénia que havia ja concedit lo propietari del terreno) á obrir varias valls ó petitas trinxeras en la direcció que 'ls mateixos pagesos, que conreuhan aquells camps, indicaren se solian trobar restos de obra antigua. Lo resultat, si be no correspongué en absolut á lo que s' esperava, fou suficient pera deixar confirmada la existencia en aquell punt, en antichs temps tal volta anteriors á la dominació romana, d' una població nombrosa. Tot lo terré que s' esten en la part nort del cim del puig està complertament plé de restos de ànforas y vaixella d' obra, que la primor de la capa de terra vegetal y 'ls successius conreus han convertit en petits bocins. Se 'n trobaren, en particular, omplint una fossa travallada en la roca que 's descobrí á uns dos pams de fondaria, y que feyan suposar eran de grans vasos que havian contingut restos ó cendras de cadavres. També se parlá als excursionistas d' haverse trobat, un poch mes avall, en la propia vessant de la muntanya, una gran *gerra*, *alta com un home y dintre de la qual hi havia ampolletas y altre vaixella petita*; mes fetas las averiguacions degudas, resultá que havia sigut malauradament destruïda.

Se triaren pera 'l Museu de l' Associació los fragments que presentaven algun dibuix ó algun detall notable, y 's passá á examinar la *torre dels Encantats* que allí s' aixeca. Es de forma cilíndrica practicable en son interior, que conté dos pisos ab finestres al exterior, y escalas d' obra, trencadas de tant en tant pera interceptar la pujada. La rodeja una *camisa* ó muralla també circular enmarratada, trepada de sageteras y contenint visiblement los forats pera bastirhi los ponts volants pera la defensa.

De retorn á la vila assistiren al acte de obrir al culto la iglesia de la Mare de Deu del Carme, que 's canstruix al bell costat de la Estació del carril y que encara està á mitj fer, mes qual servey fa necessari l' allunyament de la antiga parroquia; celebrantshi una missa, ab plàctica, que en correcte catalá, digué lo Reverent Sr. Ecónomo Mossen Barbena. Després esperaren l' hora de dinar, visitant, en companyía del ilustrat Alcalde Sr. Pigrau, lo magnífich Balneari que s' ha acabat de construir en la hermosa

platja, ahont se 'ls reuní lo avuy soci de la Catalanista D. Antoni Pigrau expert litógrafo d' aquesta ciutat.

En lo dinar que efectuaren en la fonda de Borrás tingueren lo gust de veure's accompanyats per l' indicat Sr. Alcalde, brindantse als postres per la prosperitat de la vila y per los civilisadors fins de la CATALANISTA; passant després á pendre 'l café á la casa del Sr. Brunet pera correspondre á sa galant invitació.

A la tarde visitaren la iglesia antigua, de que ja se n' ha donat compte abans á l' Associació, y en la casa Rectoral examinaren los llibres de cor que ab molt cuidado 's guardan y que son notables, no tant per sa antigüetat, puix que remontan sols al sigle XVI, com per la pulidesa de las lletras y per las modificacions que, tal volta per concessió especial, se notan en lo reso que contenen. Com á forro interior de una de las cubertas hi ha una plana de un *Psalteri de David* ab una magnífica lletra inicial policromada que 's remonta segurament, pels traços de sas figures, al sigle XII.

Recorreguda la part de la vila vella ja també descrita en anterior excursió, tornaren á Barcelona ab lo darrer tren, després d' haver regraciat los delícats obsequís que meresqueren dels Srs. Salarich, Pigrau, Brunet y demés.

LAS OBRAS DEL OBSERVATORI-REFUGI DEL MONTSENY.

Turó del Home (Montseny) 24 de Juliol 1881.

Sr. Director de L' EXCURSIONISTA.—Barcelona.

Estimable consoci y amich: L' avansament de las comensadas obras del refugi-observatori d' aquesta montanya ha fet convenient que la Comissió que s' en cuida, per delegació de la CATALANISTA, vingués á examinarlas y á aquest objecte convinguerem ab lo Sr. Osona, que temporalment resideix á Breda, en reunirnos en aquestas alturas junt ab lo nostre company de Comissió lo senyor García Vilamala.

Ahir á la tarde sortírem d' eixa ciutat ab aquest últim senyor y los entusiastas y decidits *alpinistas*, com diuhen á l' extranger, Srs. Sunyol y García (D. Domingo) que desitjavan coneixer la superba montanya.

La pujada se feu per la vall de Gualba, una de las més espadas del Montseny, per la que 's precipita lo riu Gualba, affluent del Tordera, que va saltant de cascata en cascata. Entre aquestas las més notables son: lo Salt del meteix nom que s' estimba més amunt de la Farga, y la que 's forma en lo Gorch Negre, recó de tant fatídich aspecte que ha sigut prou pera que 'ls senzills muntanyosos dels encontorns posessen en los cims de las rocas vehinas unes creus de ferro pera allunyarne 'ls mals esperits que, diu, hi tenian abans sa estada.

Com més amunt se puja, més y més s' extreny la vall y lo camí se fa difícil, per quina causa, y perque se 'ns feya fosch á tota presa, demanárem auxili en una casa dita *can Corbera*, no obstant y que portavam ab nosaltres En Rafeló, lo mellor guia del Montseny.

A dos quarts de nou embocavam lo coll de las Gargantas, ornat d' espessa roureda, per ahont passava un vent molt fret, y poch després reveniam las forsas arrecerats á la vorera del torrent. A las nou tocadas arrivárem á Sta. Fé, no sentintse en tot aquell plà més que los lladruchs dels gossos de las casas vehinas y los planívols xiulets del escorsons.

Aquesta matinada havem pujat al Turó pel coll del Ayre, seguint després per la carena. Al arrivar al collet que 's forma entre lo Turó Gros y lo de Coll sas Bassas havem ovirat la petita barraça dels travalladors y á aquests bellugantse com las formigas aprop del cau. Lo Montseny s' ha conmogut al ressó de las esco-petades d' En Rafeló y un crit entussiasta dels excursionistas ha salutat als habitants accidentals del Turó del Home.

Aquest ha canbiat de fesomía. Lo cono pelat, árit, solitari y salvatje bull d' activitat y sa abans regular figura se veu ara notablement alterada per lo fondo desmont y pels munts de pedra y terra extrets de sas entranyas.

La Comissió està d' enhorabona per haver encarregat los travalls á n' En Joan Campeny, acreditat mestre de casas de Breda.

Difícil haguera sigut trobar altra persona més inteligent, més entussiasta, més valenta y més organisadora qu' ell, perque, certament, pera venir á encararse ab los elements en un cim desolat com aquest, es forsa possehir una resolució á tota proba, y pera conseguir que 'ls sis travalladors que li fan companyía s' hi estigan tanti contents com s' hi están, se necessitan cualitats d' atracció especials.

Los travalladors viuen en una barraca de pots que 's construïren lo primer dia que arriváren al Turó, la que té uns dotze pams d' ample per setze de llarch, y porta unit un cobert que serveix de menjador á l' una banda y á l' altre una petita cantina, que corra á compte d' En Campeny, ja que aquest posseheix á Breda una taberna y casa de menjar. En aquestas condicions la gent no té necessitat d' abandonar lo Turó més que cada quinze dias, pera mudarse, veure las respectivas familias y cobrar los salaris, y com que la colonia té una caballería pera la conducció dels queviures desde Breda y de l' aygua que 's puja de la Font de Briansó (un' hora distant) resulta que diariament hi ha noticias del poble, vivint així alegres, dedicant las vespradas á fer ressonar aquells turons ab sos cants y fentse una vegada qu' altre un gran foch en lo cim que no tarda en esser contestat desde Breda y que crida l' atenció de la immensa comarca que l' ovira.

Encara que 'l desmont se fá ab relativa lentitud, puix s' ha trobat un esquey de licorella molt compacta, no ha sigut necessari l' empleo de barrínadas, com algú temia, proporcionant aixó un estalvi de consideració, ja que las proposicions presentadas á preu fet exigian 3.000 pessetas pel desmont y, á l'hora presenç, ne tenim gastadas tan sols unas 1.000, tenint desmontadas las dues terceras parts pròximament, puix essent la cubicació total d' uns 320 metres n' hi ha uns 240 de buydats, si be es veritat que lo que falta serà un poch mes costós (no molt) que lo demés, per ser mes endinsat en lo cor del Turó.

La explanació que quedará, un cop acabat lo desmont, serà de 12 metres per 20, de la que 'n tenim ara 12 metres per 11 de terrenada, travallantse en lo rebaix de lo restant.

En aquest desmont s' emplassarà l' edifici-refugi que estarà admirablement situat de fatxada á mitj-jorn y resguardat enterament dels vents dels demés quadrants, lo que 'l fará, á mon entendre, perfectament habitable, fins en lo cor del hivern.

Acabada la explanació se procedirà á fer lo rebaix pera la cisterna, la que s' esquerdejará ab cement pera recullir ayguas aquest hivern, destinadas á l' alsament dels edificis que s' efectuará en la campanya de l' estiu vinent. Los travalls d' aquest any finirán ab la obertura del camí cobert, que conduhirá á la torre-observatori, la que se situarà en lo cim, enterament aislada.

Segons la opinió d' En Campeny, la pedra extreta del desmont y que ha classificat degudament, servirà, no sols pera las parets, si que també pera enrajolats, teuladas, montants de portas y finestras, escala etc., lo que representa una bona economía.

De totas maneras, amich, aquest any acabarém ab tot lo recaudat y gracias que 'ns arribe y es necessari que torném á emprendre la colecta pera que no 'ns faltin medis pecuniaris, puix seria llàstima tenir que deixar las cosas á mitj fer. Jo espero que no serà així.

Lo Sr. Osona se quedará aquesta nit á dormir en lo refugi.

Nosaltres baixarém á Viladrau y demá vindrémos á Barcelona passant per Arbucias.

Pròxim á publicarse lo Bolletí m' he apressurat á escriure aquestas ratllas pera que las novas del Turó del Home arriben lo mes aviat possible á coneixement de nostres consocis y del públic, que no duplo que de dia en dia deurá interessar-se més en los travalls.

Disposeu sempre de vostre afectíssim amich y consoci

A. Massó.

COMUNICACIÓ.

S' ha rebut la següent:

Del soci delegat à Figueras D. Esteve Trayter manifestant haber arribat á sa noticia que á Castelló d' Ampurias s' havia trobat lo sepulcre del historiador Pujades y que lo propietari d' aquellas terras lo feu trossejar pera servir de grava en la carretera que per allí passa. Recomanà, després, á la atenció de la CATALANISTA las iglesias de Lladó, Cistella, Palera y Sous, per sa fatxada románich-bisantina la primera, per un bonich finestral del mateix estil la segona, y per sos arruinats claustres las altres dues. Dona, aixís mateix, compte d' haber trobat en una excursió á Empurias tres pedras, contenint una d' elles lo busto de una dona.

NOVAS

La conferència sobre la península Sinaïtica de que donarem compte en lo número penúltim del EXCURSIONISTA ha servit de fonament á una interessantíssima obra estampada en la imprenta de *La Renaixensa*.

Lo títol de dita obra es lo següent: *Investigaciones sobre el Sinaï, coordinadas en vista de los datos mas recientes y dedicadas á la «Asociacion catalanista de excusiones científicas» por el socio de la misma don Celestino Barallat y Falguera, con notas explicativas, apuntes sobre Memphis y el Delta oriental en la época Mosaica e indicaciones topográficas sobre las guerras de Josue hijo de Nun.*

Com se veu, lo llibre está dedicat á nostra Associació, y aquesta en sessió general del dia 21 del present mes, acordá donar á son autor un vot de gracies.

La importància de aquest llibre que condensa en poch espai gran número de resultats y punts de vista de la ciencia moderna es ben notòria, atenent á lo poch vulgarisadas que estan en nostre país las consecuencias dels estudis egipciològichs y altres referents á la història antigua. En los capítols sobre la escriptura semítica, sobre la fabricació de tapia en la época Mosaica, sobre las vestiduras del gran sacerdot hebreu, etc., trobará'l lector los arguments de que's valen avuy los escriptors ortodoxos pera defensar la autenticitat històrica dels fets que's consignan en lo llibre del Exodo.

La obra 's troba de venda en la Secretarìa de la Associació Catalana, al preu de 10 rals únicament pels socis.

Després de les eruditas investigacions de nostre consoci D. Andreu Balaguer, en son estudi històrich: *D. Pedro el Condestable de Portugal*, ha quedat complertament demostrat que la sepultura del celebrat don Pere, existeix avuy davall de la gran llosa de marbre blanch ab sa efígie que 's troba en la nau de la gran iglesia de Sta. Maria de la Mar, prop

del presbiteri. Dita magnífica lauda, ja molt desgastada, està subjecte á tota classe de averías per rahó dels banchs que allí soLEN posar-se. Per consequent, cridada ja l' atenció de la M. I. Obra de dita iglesia, la que segons tenim entés ha prés alguna determinació salvadora, es de esperar que sia aquesta portada prompte á efecte, donantse aixis proba de bon zel artístich y de respecte á la memoria de l' ilustre personatge que volgué expresament esser decorosament enterrat en la ja repetida iglesia, com ho fou primerament en lo presbiteri.

També en la parroquia major de Sta. Agna, havem observat ab disgust, que segueix l' incuria pera la digne conservació del sepulcre del insigne D. Miquel de Boera, capitá dels exercits de Carlos I. Sobre sa figura jaent continuan tirantse, sens lo menor respecte, las cadíras apilotadas prop del cancell d' entrada, escalas de ma, etc. Aixis no s' exalta de cap manera la memoria de nostres ilustres antepassats; no s' excita á imitar sas proesas y virtuts, ni 's dona mostra d' agrahiment per sos afanys en vida, ni de respecte á sa piadosa voluntat d' esser sepultats dintre del sagrat recinte dels temples, lo que en son d'a obtingueren ab grans llahors y ab l' estimació que demostran sas inscripcions y selectes esculturas.

Han sigut cedits á la Associació los objectes y obras següents:

Per D. Antoni Pigrau: Varis fragments de ceràmica romana trobats en unas excavacions de Caldetas. Per D. Joseph Mas y Domenech: número 3 del periódich *El nuevo siglo* Madrid 1869; 5 láminas y una estrella de mar. Per D. Enrich Claudi Girbal: *Centenario de Calderon de la Barca*, relacion de las públicas demostraciones con que la inmortal Gerona lo solemnizó en los dias 24 y 25 de Mayo de 1881, escrita por encargo de la Junta organizadora, per lo propi donador, Gerona 1881. Per lo Iltre. Sr. D. Juli Tallien de Cabarrús: dibuix d' un bosch d' Amèrica, per lo propi donador. Per lo Consistori dels Jochs Florals de Barcelona: *Volum XXIII* de las composicions premiadas en dit concurs anyal. Per l' Instituto de Fomento del Trabajo Nacional: *Manifestacion proteccionista celebrada el 4 de Junio de 1881 en el Teatro Principal*. Per D. Frederich Bordas: Varis trossos de lava diversos procedents del Vesubi. Per D. Celestí Barallat *Investigaciones sobre el Sinai coordinadas en vista de los datos mas recientes y dedicadas á la «Asociacion Catalanista de excusiones científicas»* per lo propi donador, Barcelona 1881. Per D. Francisco Manel Pau: una alabarda antigua. Adquirits per la Associació: Varis fragments de ceràmica romana trovats prop de la *Torre dels Encantats* á Caldetas.